

Elmas Yıldırım'ın Şiirlerinde Türkiye

Türkiye in Elmas Yıldırım's Poetry

Hülya CƏBİYEVA *

Öz

Elmas Yıldırım (D. 1907, Bakü – Ö. 1952, Malatya) XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında önemli yere sahip olan ediplerden biridir. Şair millî düşünce tarzından, yürüdüğü yoldan, fikrî mücadelesinden vazgeçmediği için 1920'li yıllarda diktatör Sovyet rejiminin istibdadına maruz kalmıştır. Bolşevik hükümeti uyguladığı manevi baskılarla yetinmeyerek şairi Azerbaycan'dan sürmüştür. Birkaç yıl devam eden sürgün hayatının ardından 1934 yılında kardeş Türkiye'ye sığınabilmiştir. Ömrünün sonuna kadar burada muhacir hayatı yaşayan Elmas Yıldırım, edebî faaliyetlerini devam ettirmiş, edebiyatımızı değerli eserlerle zenginleştirmiştir. Şiirlerinin esas konusu Azerbaycan, yurt hasreti, millî istiklal mücadelesi olsa da şairin edebî faaliyetlerinde Türkiye konusu da önemli yere sahiptir. Bu makalede, Elmas Yıldırım'ın adı geçen şiirleri şairin Türkiye'de yaşadığı dönemin (1934-1952) sosyal ve siyasi durumu göz önüne alınarak incelenmiş, büyük bir kısmı üzerinde ilk kez araştırma yapılmıştır. Cumhuriyetin gelişiminden doğan sevinç ve gururu yansıtan *Uzaktaki Soydaşlara Çağırış*, kardeş ülkenin ve Azerbaycan'ın tarihinde hâlâ büyük hüsrarla anılan Boraltan faciasını anlatan *Dönek Kardeş*, 1938-1950'li yıllar hâkimiyetinin eleştirildiği *Yaygaracı Yalman'a*, *Yediler...İçtiler...*, şairin *İki Nokta* imzasıyla basılan eleştirel içerikli şiirleri vs. bu türde olan edebî örneklerdendir.

Anahtar Kelimeler: Elmas Yıldırım, Muhaceret Edebiyatı, Türkiye, Toplumsal ve Siyasi Durum, Şiir

Abstract

Elmas Yıldırım (B. 1907, Baku – D. 1952, Malatya) is one of the literary figures who has his own place in the 20th century Azerbaijani literature. The poet was persecuted by the totalitarian Soviet regime in the 1920s due to his national way of thinking, irreversible beliefs, and struggle for ideas. As a result of moral pressure implied by the Bolshevik's government against Elmas Yıldırım, he was expatriated from Azerbaijan. In 1934, After the several years of expatriation the poet was able to move to brother Türkiye. Elmas Yıldırım, who lived here as an immigrant until the end of his life, continued his artistic work and enriched our literature with his valuable works. Although the main theme of his poems is Azerbaijan, the nostalgia and the struggle for national independence, the theme of Türkiye has a special place in the poet's poetry. In this article, Elmas Yıldırım's poems were examined regarding the socio-political atmosphere of the period (1934-1952), he lived in Türkiye, and most of his so-called poems were analyzed for the first time. *Uzaktaki soydaşlara çağırış* - which reflects the joy and pride evolved from the progress of the CHP (Republican People's Party), *Dönek kardeş* - dedicated to the Boraltan tragedy which is still memorated with compassionly, *Yaygaracı Yalman'a* in which the poet criticized the 1938-1950's execution, *Yediler...İçtiler...* - the poet's criticism-based works which were published with the pseudonym of *İki nokta* and lots of other poetic pattering carry a similar importance.

Keywords: Elmas Yıldırım, emigration literature, Türkiye, socio-political situation, poetry

* Doktora Öğrencisi, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Nizami Gencevî adına Edebiyat Enstitüsü, Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı Bölümü, hulyajabiyeva1@gmail.com
ORCID: 0009-0002-3269-5321

1. Giriş

XX. yüzyıl Azərbaycan şiirinin önəmli simalarından biri olan Elmas Yıldırım (D. 1907, Bakü Ö. 1952, Malatya) milli düşünce tarzı, vazgeçmediği değerleri, fikir mücadelesi nedeniyle 1920'li yıllarda diktatör Sovyet rejiminin baskılarına maruz kalmıştır. Bolşevik hükümeti şaire karşı baskıcı uygulamalarla yetinmeyerek kendisini Azerbaycan'dan uzaklaştırmıştır. Birkaç yıl Dağıstan ve Türkmənistan'da sürgün hayatı yaşamak zorunda kalan edip, ailesiyle birlikte İran'a geçmiş ve oradan da 1934 yılında dönemin tek bağımsız Türk cumhuriyeti olan Türkiye'ye sığınmıştır.

Kuşkusuz Elmas Yıldırım'ın edebî yaratıcılığının zenginleşmesinde muhaceret yıllarındaki faaliyetleri önəmli rol oynamıştır. Muhaceret araştırmaları uzmanı Nikipur Cabbarlı'nın da vurguladığı gibi *Onun daha Bakü'de ortaokulda okurken kendisini gösteren poetik yeteneği bütün yönleriyle kendisini muhaceret yıllarına (1933-1952) tam yansıtmıştır.* (2014: 62). Şiirlerinin esas konusu Azerbaycan ve ayrı kaldığı memleketine duyduğu hasret, vatan derdi, gurbet, millî istiklal mücadelesi olsa da şairin edebî faaliyetlerinde Türkiye konusu da önəmli yere sahiptir. Hâlihazırda bizlere Elmas Yıldırım'ın Türkiye konusunda kaleme aldığı çok az örnek bellidir. Fakat bütün bunları dikkate alırsak bu ülkeyi kendi vatani gibi içten seven, hayatının en zor zamanında ona sığınan şairin sadece birkaç şiirle yetinme ihtimali düşüktür. Bu sonuca varmamızın nedeni Elmas Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşadığı dönemin birçok yeni konulara açık olmasıdır. Buna örnek olarak dönemin başıboş yönetimini ve diğer olumsuz durumların Türkçü, milliyetçi ve vatansever şairde gazap, isyan duygularının doğmasını gösterebiliriz. Bahsi geçecek şiirlerin her biri konu ve fikir açısından dikkat çekicidir.

2. Elmas Yıldırım'ın Şiirlerinde Türkiye Konusunun Gelişimi

Elmas Yıldırım'ın *İlerleyen Elâziz'e, Tunceli Dağlarına, Uzaktaki Soydaşlara Çağırış, Dönek Kardeş, İstanbul, Ne Derler, Ata'ya Sesleniş, Yaygaracı Yalman'a, Yediler...İçtiler..., Zor mu Geldi Sizlere?...* vs. şiirlerinde Türkiye konusu çeşitli yönlerden (Atatürk Türkiye'sinin anlatılması, İsmet İnönü hükümetine eleştiri, bazı üst devlet görevlilerinin ifşası vs.) şiirsel ifadesini bulmuştur. Bu şiirlerin büyük kısmının ilk defa bu çalışmada incelemeye alındığını vurgulamak gerekir. Fakat Enver Aras'ın Elmas Yıldırım'ın hayatı ve eserlerini konu edinen *Hazar'dan Hazar'a Elmas Yıldırım* araştırma kitabında yazar, şairin *Dönek Kardeş, İlerleyen Elâziz'e, Uzaktaki Soydaşlara Çağırış* şiirlerini de sunmuş ve bu edebi örneklerin değerlendirmesini yapmıştır. (2007: 277-279).

Elmas Yıldırım'ın *İstanbul* şiiri kaleme alındıktan bir yıl sonra 1939 yılında "Kurtuluş" (Berlin) dergisinde basılmıştır. İstanbul'da bulunma fırsatı elde eden şair, adı geçen şiiri de burada kaleme almıştır. Şiirin ilk kıtasından İstanbul'dan kendisine sorgusuz sualsiz kucak açmasını, gelişini yargılamamasını isteyen şair için dertlerini anlayacak, gönlünün yaralarını saracak, acılarını dindirecek başka bir yer olmadığını öğreniyoruz:

*Yeşil, zümrüd yakanda avunsun diye acım,
Sana geldim, sorma, gel, haralıyım, İstanbul!...
Derd anlayan bir dize, bir kucağa muhtacım,
Kalbimden vurulmuşum, yaralıyım, İstanbul!... (Yıldırım, 1939: 16).*

Uzun yıllar doğduğu Azerbaycan'ına kavuşmak arzusuyla yaşayan, bu arzusunun bir gün gerçekleşeceğini umut eden fakat bütün bu istekleri artık sadece bir hayal olarak kalan şair büyük buhran içinde olmuştur:

*Yıllar boyu özleyip aradığım hayâlmüş,
Yalnız benim gönlümde yeşil bir gölge kalmış,
Güvendiğim dağları, derler şimdi kar almış,
Düşmandan, dosttan günü karalıyım, İstanbul!... (Yıldırım, 1939: 16).*

Elmas Yıldırım'ın içinde ukde olarak kalmış, *yeşil bir gölge* diye bahsettiği 1918 yılında “açılmış”, 1920 yılında Bolşevik işgaliyle “zamansız solan” Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'dir. Cumhuriyetinin kurulmasıyla hürriyetin ebedî elde edildiğini düşünen şair için Bolşevik işgali çok travmatik olmuş. O zamandan itibaren neredeyse bütün şiirlerinde bu tarihî olayı büyük kederle anarak yeniden yurdunu bağımsız göreceğine olan inancını kaybetmemiştir.

Elmas Yıldırım'ın *İstanbul* şiiri ile 1934 yılında kaleme aldığı *Gölcükle Hasbihal* şiirinin anlam bakımından yakın olduğunu vurgulamak gerekir. Nitekim İstanbul'a sığınan, ondan dertlerine derman dileyen şair, aynı şekilde Gölcük'e de kendi içini açmıştır. İstanbul, muhacir şaire koynunda doğduğu, ömrü boyunca yaşamaya fırsat vermedikleri Bakü'sünü; Elazığ'ın Gölcük'üyse mavi gözlü Hazar'ını andırmaktadır. Her iki şiirde düşünce ve anlam bakımından birbirini anımsatan mısralar dikkat çekmektedir:

*Çatma gergin kaşları bana bir özge diye,
Ben dumanlı Kafların maralırım, İstanbul... (Yıldırım, 1939: 16)*

*Aç koynunu, uzaktan gelmişim, çok yaşlıyım,
İli, yurdu çalınmış bir garip Kafkaslıyım (Yıldırım, 1935a: 99).*

Her fırsatta Kafkaslı olduğunu dile getiren şair için bu şiirlerde de *Kafkaslı* ifadesi hem kendini başkalarından ayırma vasıtası hem de gittiği yerlerin ona kucak açması için bir kimliktir.

Türkiye'yi kendine anayurt sayan, onu acılarını dindirecek özgür bir ülke olarak gören Elmas Yıldırım'ı “Boraltan faciası” oldukça sarsmıştır. *Dönek Kardeş* şiiri de tam da bununla ilgili şairin kalbinde büyüyen isyanından doğmuştur. Aynı olay kaynaklarda vurguladığımız isimle gösterilse de yapılan son araştırmalardan belli oluyor ki olaylar Boraltan köprüsünde değil, başka bir yerde gelişmiştir. Yazar tarafından Azerbaycan Türklerinin feci şekilde öldürüldüğü tarih ise 1944 yılı olarak belirtilse de güvenilir kaynaklarda bu tarih 1945 yılı olarak gösterilmektedir. Bu da II. Dünya Savaşı'nın son yılına tesadüf etmektedir. Savaştan kaçarak başka ülkelere sığınan askerî mültecilerin yardım beklediği ülkelerden biri de o dönemde dini bir, dili bir Türkiye olmuştur. Bu dönemde SSCB'nin yönetimi Stalin'in, Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetimi ise İsmet İnönü'nün elindeydi. İsmet İnönü, SSCB ile ilişkileri bozmamak, tarafsızlığını ispatlamak, en önemlisiyse tehditleri azaltmak için siyasi bir karar vererek içinde kardeşlerinden medet uman Azerbaycanlıların da bulunduğu mültecileri SSCB güçlerine teslim etmiş. Bunun sonucunda bu askerler, teslim edilir edilmez vahşice öldürülmüştür. Bunu da vurgulamamız gerekir ki İsmet İnönü'nün sergilediği böyle bir siyasi tavır hem o dönemde hem de sonraki yıllarda hoş karşılanmamıştır. Araştırmacı İ. Köse, bu konuyla ilgili şöyle der: *Mültecilerin Türk kökenli ve Müslüman olması iadeyi zorlaştıran diğer bir etkidir. Lakin İnönü Hükümeti Sovyetler ile sorun istemiyordu, Türkiye dışındaki Türklerin varlığı görmezden geliniyordu ve devlet ricali iadeden yana irade bildirme taraftarıydı.* (2016: 154). Bu bakımdan Elmas Yıldırım'ın şiirini *Dönek Kardeş* olarak adlandırması rastgele bir durum olma ihtimalini sıfıra indiriyor. Türkiye'yi son umut olarak görüp ona sığınan şair, aziz kardeşinden böyle bir tavrı hazmedememiştir. Şiirinde isyan bayrağı kaldırarak itirazını haykırabildiği kadar haykırmıştır. Düşmandan darbe her zaman beklenilendir. Fakat onun umulmayan bir yerden alınması bu yarayı şairin şiirde yazdığı gibi iyileşmez yapıyor. Elmas Yıldırım bu nedenle kendi kardeşinden gördüklerini Rusların yaptığı zulümden daha beter daha acı olarak değerlendiriyor:

*Bir suç mu düşmana göğüs gerdiğim?
Günah mı türklüğe gönül verdiğim?
Rusların açtığı yaradan derin,
Anayurtta öz kardaştan gördüğüm.
Seslenseydim, ses çıkardı her taştan,
Ne beklersin sağırlaşan bir baştan (Yıldırım, 1950: 106).*

Türk sözünde mertliğin, dostluğun, kardeşliğin birleştiğini, dilimizin, amellerimizin, bayraklarımızın üzerindeki ay yıldızın bile bir olduğunu anlatan şair, bu siyasi hezeyanı kabullenemiyor, asırlardır bir damardan akmış olan Türk milletinin arasına hangi nedenle ayrılığın düştüğünü anlamıyor:

*Ben diyorum, Kayıhan'dır soyumuz,
Bir kaynaktan varlığımız, boyumuz,
Dilim dili, yolum yolu, emel bir,
Bir bayrakta, yıldızımız, ayımız.
Azeri, Türk, Türkmen... Var mı ayrılık,
Nerden doğdu bu imansız qayrılık?... (Yıldırım, 1950: 105).*

Şair talihinden, kaderinden yeterince şikayetçi olmasının yanı sıra bir de bu vefasızlığı, döneçliği görmüş, zaten paramparça olmuş kalbine bir dağ daha çekilmişti. Şiirin son bendi ise poetik bir şekilde, etkili mısralarla sonlanıyor. Şöyle ki son kısım mateme bürünen şairin yaşadığı hayal kırıklığı hissini daha dehşetli şekilde yansımaları, bu matemle ilgili Türk dünyasına sembol şekilde bir çelenk armağan etmek istemesiyle tamamlanıyor:

*Kaçtır, eli kanlı çıktı oyundan,
Ne bilem kahbelik varmış soyunda,
Girdiğim öz yurttan döndürülürken,
Kanımın aktığı sınır boyunda
Açan lâlelerden bir çelenk örsem,
Türklük dünyasına armağan versem (Yıldırım, 1950: 105).*

Elmas Yıldırım 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı nedeniyle kaleme aldığı, 1935 yılında "Altan" dergisinde yayınlanan *Uzaktaki Soydaşlara Çağırış* adlı şiiri ile hürriyet, barış, huzur dolu bu ülkeden diğer Türk halklarına seslenmekte ve çağrılarda bulunmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından dolayı doğan azamet, gururla karışık sevincin yankısı şiirin esas gayesini oluştursa da ikinci bentte işgal altında kalan Türklüğün ifadesi de kendine yer bulmuştur. Bu memleketin bütün Türklerin yaşaması için her türlü imkânlarla sahip olduğu ve Anadolu'nun fakirlikten uzak olması Elmas Yıldırım'ın şiirde dile getirdiği fikirler arasındadır. Sömürge siyasetine izin vermeyen, bu tip yönetim şeklini kendisinden uzak tutan Türkiye'nin tek isteği ülkede barışın hâkim olmasıdır. Başkasına ait bir karış bile toprakta gözü olmayan bu yurdun kendi topraklarından da kimseye bir taş parçası bile vermeyeceği aşağıdaki mısralarda bahsedilmiştir:

*Yurdumuza Türklerin akını var, akını,
Anadolu koynuna dizdik uzak, yakını,
Bir geniş ülkemiz var, bir büyük ulusumuz,
Yeter bol denizimiz, toprağımız, suyumuz,
Zannetmeyin ki, yoksul bir "çıplak" Anadolu?
Bağrında petrol, kömür, tuz, bakır, demir dolu...
Göz dikmedik kimsenin toprağına, taşına,
İmanımız yok bizim sömürge savaşına.
Güddüğümüz bir dilek: barış, barış ve barış,
Biz ne bir taş veririz, ne isteriz bir karış... (Yıldırım, 1935b: 14-15).*

Güttüğümüz tek dilek: barış, barış ve barış mısrası bize Mustafa Kemal Atatürk'ün 1931 yılında söylediği meşhur *Yurtta sulh, cihanda sulh* prensibini hatırlatıyor. Nitekim bu prensip Türkiye'nin hem iç hem dış siyasetinde barışın ve güvenin temin edilmesini hedeflemiş, sonraki yıllarda (1961, 1982) Anayasada yerini almıştır. Elmas Yıldırım'ın da bu üstün prensibin savunucularından olduğu ismi geçen şiirden anlaşılmaktadır.

Çar Rusya'sının menfur siyasetini daha çirkin usullerle devam ettiren Sovyet İmparatorluğu tarih boyunca Türk halklarını esaret zinciriyle bağlayıp parçalamaya, birbirine yabancılaştırmaya çalışmıştır. Onlar asırlardır

devam ettirilen siyasetin ağır sonuçlarını hayatlarının her alanında hâlâ öyle ya da böyle yaşamaktadırlar. Elmas Yıldırım'ın ise aynı durumu edebî şekilde ifade ettiğini görüyoruz. Kölelik altında yaşayanların ruhu yabancı şarkılarla savrulmuş, böyle bir ortamda boğulan, yurtlarına hasret kalan Türklerin tek dileği Türk ilinin bağrında özgür nefes almak olmuştur:

*Fakat bu gün uzakta Türk'üm diye inleyen,
Ruhuna doğma değil, yad şarkılar dinleyen,
Kaç milyon var, bu yurdun müşfik koynuna hasret?
Kaç milyon var, hepsi Türk, hepsi Türk, hepsi, evet...
Kalbi Türk, kafası Türk, damarı Türk, kanı Türk.
Yüzyıllarla yaşayan şöhreti Türk, şanı Türk...
Dileği Türk ilinin bağrında nefes almak,
Aşkı, Kızılırmak'ın gür sesinden ses almak,
Beyninde Ankara'nın doğurduğu bir emel... (Yıldırım, 1935b: 14-15).*

Üçüncü bentte tam da şiirin adı gibi “Uzaktaki soydaşlara çağırış” karakteri taşımaktadır. Öyle ki Türkiye bütün Türklere kucak açıyor ve günden güne yükselen, yücelen bu diyar onlara sevgi, sevinç, saygı vaat ediyor. Dördüncü bentte şair kesin bir şekilde bu yurdun kendi esaret zincirini kırmayı çoktan başardığını, sarayların eski şan, şöhretinin ve hükümdarların kanlı fermanlarının tarihe karıştığını uzaktaki soydaşlarına bildiriyor:

*Burda yok esaretin kanlı, ağır zinciri,
Burda yok tahakkümün sığınacak bir yeri,
Burda yok sarayların eski şöhreti, şanı,
Burda yok sultanların ölüm saçan fermanı.
Biz bize hak vermeyen bir tahtı yıktık, attık,
Halkın omuzlarında Cumhuriyet yarattık... (Yıldırım, 1935b: 15).*

Bu mükemmel poetik örnek cumhuriyeti coşkun ilhamla sunarak sonlanıyor.

Elmas Yıldırım *İlerleyen Elâziz'e* şiiri ile bir nevi bu bölgeye kendi vefa borcunu ödemiş oluyor. Şair Türkiye'ye geldikten sonra birkaç gün Van'da kalmış, daha sonra Elazığ'a yerleşmiştir. Burada çeşitli görevlerde çalışmış, aynı zamanda, Elazıglıların saygı ve sevgisini de kazanmıştır. Elmas Yıldırım, Elazığ'ın tarihini, bir zamanlar baykuşların yaşadığı bir harabe olduğunu başına gelenler neticesinde kimin dost, kimin düşman olduğunu hatırlatır. Fakat bu günler artık geçmişte kalmış, Elâzığ mutlu ve hür günlerine kavuşmuştur:

*Şimdi artık o çağlar tarihinde bir gölge,
Sende kıvanç doğurdu ilerleyen bu ülke,
Yok bu gün gök yakanda ne bir kan, ne bir leke,
Güler sana ne mutlu şen bir zaman, Elâziz (Yıldırım, 1935c: 9).*

O yıllarda cumhuriyet idarecileri tarafından uygulanan siyaset Elazığ'ın kalkınmasına ortam yaratmıştır. Bölgenin aynı dönemde çiçeklenmekte olduğunu gösteren ibarelerden biri de burada kurulan Elâzığ Halkevi ve onun faaliyetleri olmuştur. Bu halkevi bölge halkının kültürel seviyesinin yükseltilmesi, sosyalliğinin artırılması vs. için çok çeşitli faaliyetler sergilemiştir. Elmas Yıldırım da bu faaliyetlerden uzak kalmamış, halkevi için yazdığı temsiller, hazırladığı gösterilerle bu kültüre katkı sağlamıştır. Bu bakımdan şairin Elâzığ Halkevi'ni *Uzaklar seyre gelsin sendeki Halkevini* şeklinde methetmesi tesadüf değildir.

Elazığ'ın keşmekeşli tarihinden bugünün huzurlu hayatının tasvirine doğru gelen Elmas Yıldırım Elazığ'ın yaşadığı bu güzel günlerden zevk almasını istiyor ve Gölcük'ün de bölgenin gelişmesinden kaynaklanan sevinçle dolup taşıdığını anlatırken şairin şiirde yarattığı pozitiflik okuyucularda neşeli hava oluşturuyor:

*Kalbine kan verirken uzanan çelik ağlar
Seni türk'ün işleyen büyük beynine bağlar.*

*Tiren geçer, Gölcüğ'ün suları sevinç çağlar,
Buldu bakır topraklı Ergani şan, Elâziz (Yıldırım, 1935c: 9).*

“Altan” dergisine armağan edilmiş *İlerleyen Elaziz'e* şiiri bu derginin yanı sıra “Turan” gazetesinde de aynı tarihte yani 1935 yılında basılmıştır.

Elmas Yıldırım'ın edebiyatta sık sık başvurulan unsurlardan olan dağlara hitaben çeşitli zamanlarda birkaç şiir kaleme aldığı bilinmektedir. Bu şiirler bazen kendi melankolikliğini, bazen ifade ettiği hasret duygusunu, bazen ise şairin tükenmeyen ümidini konu edinir. Bütün bunlar da şairin gurbet hislerinden gelmiştir. Onun “Tunceli Dağlarına” adlı şiiri ise konu bakımından diğer şiirlerinden ayrılmaktadır. Yaşanmış tarihî bir olayın aynı dağların sembolü seçilmesi yoluyla tasvir edilmiştir. Öyle ki 1937 yılında Türkiye'nin şimdiki Tunceli o zaman ise Dersim diye anılan bölgesinde kürt aşiretleri tarafından merkezî hâkimiyete karşı isyan başlatılmıştır. F. Ezer'in de belirttiği gibi *Lakin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin isyan karşısında takınmış olduğu kararlı tavır, kısa sürede başarıya ulaşmış ve Devlet, bölgeye tam anlamıyla hakim olmuştur.* (2003: 23). Bununla da Dersim isyanı 1938 yılında Atatürk'ün önderliğinde bastırılmıştır. Bu tarihî olaydan etkilenen Elmas Yıldırım, 1937 yılında *Tunceli Dağlarına* adlı şiiri kaleme almış ve Elazığ'da yayınlanan “Altan” dergisinde bastırmıştır.

Tunceli arazisi coğrafi bakımdan dağlarla çevrildiğinden isyancılar da bu dağları kendilerine mesken edinmişler. Şair de bu şiirin ilk bendinde bu meseleye değinir. Tunceli dağları asırlar boyunca Türk komutanlarına, yöneticilerine karşı hâkimiyete başkaldıran kaçaklara yuva olmuştur. “Güvenip dik başlara yurda vermediniz baş” diyerek şair hâkimiyete tabi olmak istemeyen, devlete vergi ödemeyen aşiretleri şu şekilde anlatmaktadır:

*Derler asırlar boyu mağrur kumandanların
Kurduğu saltanata karşı oldunuz ası.
Güvenip dik başlara vermediniz yurda paç,
Yıllarla kesildiniz kaçakların yuvası... (Yıldırım, 1937: 7).*

Elmas Yıldırım, *Atatürk Devrimleri* adlı inkılapları Türk yurduna doğan güneşe benzetmekle Tunceli dağlarının dumanlar içinde kalarak bu parlak değişimleri, bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişimini görmediğini şöyle vurgulamaktadır:

*Doğarken türk yurduna türk devriminden güneş,
Siz dumanlar içinde görmez oldunuz nuru.
Mağrur zirvelerinize fırtınalar oldu eş,
Kinle zehir sunarak kudurtunuz Munzur'u (Yıldırım, 1937: 7).*

Ama dağlar için artık yüzündeki perdeyi kaldırarak baharı karşılama, kendisiyle hoş, şanlı müjdelere getiren yiğitlere, kahramanlara yol açma zamanıdır. İsyan bastırılmalı, Türk ordusu ihtiyaç olduğu takdirde düşmana tam da düşmanın kendisi gibi acımasız olamaya hazır olduğunu bildirmelidir:

*Bizde sevgi yaparken her hükmün esasını,
Büyük Türk'ün buyruğu her yangına çiler su,
Görürse fakat lüzum, değişir yarasını,
Düşmana düşman gibi amansızdır ordusu (Yıldırım, 1937: 7).*

Elmas Yıldırım'ın “Toprak” dergisinin 1947 yılındaki 22. ve 23. sayısında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e ithaf ettiği *Ata'ya Sesleniş* başlıklı üç bentten oluşan şiiri basılmıştır. Atatürk'e hitap etmekle Türkçü gençleri mücadeleye heveslendirme, Türk yurdunun *yağlarla çevrilmiş* mevcut durumunun gözler önüne serilmesi şiirin esas konusu olmaktadır. Atatürk'ü *yalvaç* olarak adlandırıp onu peygamberle eşit

gören şair, zamanında insanların önderin iziyle gittiğini, şimdi ise bu yolun kaybolmadan bir an önce takip edilmesi gerektiğini şöyle ifade eder:

*Kalk, kalk mezarından, kalk, ey kızıl saçlı yalvaç,
İzinde büsbütün gayb olmadan yolumuz kalk...
Bu çarpaşık bellerden, gel, bize bir çığır aç,
Kahbece bükülmeden bir zorla kolumuz kalk... (Yıldırım, 1947: 8-9).*

Elmas Yıldırım'ın betimlemelerinden bir tarafta Atatürk'ten sonraki mevcut yönetimin, diğer tarafta ise vicdanını, kendi şeref ve onurunu "Kızılılar" a satanların elinde kalmış bir memleketin, Türk yurdunun olduğu açıkça görünmektedir. Atatürk'ün vefat etmesi ile hâkimiyete gelen İsmet İnönü, II. Dünya Savaşı da dâhil olmakla birlikte bir dizi önemli siyasi olaylarda başarılı siyaset yürütebilmiştir. Fakat SSCB ile kurduğu ilişkiler her zaman toplumun Türkçü ve Milliyetçi kesiminin itirazına neden olmuş. Elmas Yıldırım da bu ilişkiler kapsamında kendi muhalif yönünü ortaya koymuştur. Daha gençlik yıllarındayken Bolşeviklerin yürütmüş olduğu kanlı siyasetin sonuçlarına şahit olan, bu siyasetten dolayı da ülkesinden kaçarak muhacir hayatı yaşamak zorunda kalan şairin bir numaralı düşmanı Sovyet İmparatorluğu ve Komünistlerdi. Bütün bu olumsuzluklara rağmen şairin ümidi Ata'nın ruhundan ilham alan Türk gençliğindeydi:

*Kalk, gene "dağ başını kara bir duman almış,
Kıpkızıl kalpleriyle satılmışlar çoğalmış,
Son ümit türklük için bir çirpınışa kalmış,
Canlanacak ruhuna bağlı bu halimiz, kalk...
İzinde büsbütün gayb olmadan yolumuz kalk... (Yıldırım, 1947: 8-9).*

1950 yılında Türkiye'de Demokrat Partinin yönetime gelmesiyle iktidarı destekleyen bir sıra yeni basın, yayın organları de faaliyete başlamıştır. Bu yönde çalışan gazetelerden biri de 23 Şubat 1951 yılından itibaren "Demokrat Malatya" adıyla basılan yerel matbuu organıdır. Elmas Yıldırım'ın da bu gazetede basılan birçok şiir ve makalelerinde Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminin bazı siyasi meselelerdeki yanlış tutumunun eleştirisi yer almaktadır. Bahsi geçen şiirler (*Yaygaracı Yalman'a, Ne Derler, Zor mu Geldi Sizlere?, Yediler...İçtiler...*) 1951 yılında art ardına basılmıştır. DP'nin Türkiye'de iktidara gelmesi şairin önceki hükümete, CHP'ye kendi itirazlarını, eleştiri ve ifşalarını açık şekilde ifade etme imkânı sağlamıştır.

Elmas Yıldırım'ın *Yaygaracı Yalman'a* adlı şiiri Türkiyeli ünlü liberal düşünce sahibi, gazeteci ve yazar Ahmet Emin Yalman'ın eleştirisini hedef almıştır. Tarihî kaynaklardan da bilindiği gibi Amerikan yönetim şekline hayran olan Ahmet Emin Yalman'ın esas gayesi Kemalizm taraftarı gibi görünse de ülkeyi liberalleştirmeye, çağdaştırmaya ve batıya yaklaştırmaya çalışmak olmuştur. Onda böyle bir eylemin oluşma nedenini ilk olarak Amerika'daki üniversitelerden birisinden Siyasi Bilimler Fakültesinden mezun olmasıyla açıklayabiliriz.

Ahmet Emin Yalman'ın şair tarafından ifşa edilmesinin nedeni onun II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya karşı sert tutumunun olması ve bununla ilgili gazete manşetlerinde devamlı olarak yazılar yayınlamasıydı. Bunu da vurgulamak gerekir ki Elmas Yıldırım bir Türk milliyetçisi olarak savaş yıllarında diğer fikir arkadaşları gibi Sovyetler üzerindeki Almanların kazanacağı zaferin ilk önce Azerbaycan'ın bağımsızlığına yeniden kavuşacağına, daha sonra ise büyük Türk Birliği düşüncesinin gerçekleşmesiyle sonuçlanacağına inanmıştır. Bu düşünce, dönemin birçok basın yayın organlarında da desteklenmiş, aynı dergi ve gazeteler Almanya ile ilişkilerin kurulması zaruretinin anlatmaya çalışmışlardır. Onların birkaçında; *Orhun, Gök Börü, Çınaraltında* Elmas Yıldırım'ın da şiirleri yayınlanmıştır. Ş. Dinçşahin'in de doğru vurguladığı gibi: *Buna karşın, Ahmet Emin Yalman, Nazizm və ırkçılık karşıtı bir tutum benimser. Yazarı və ortaklarından olduğu*

Tan gazetesinde, 1937 yılından itibaren, Türkiye 'de Nazi nüfuzunun artmasını eleştiren makaleler kaleme alır. (2012: 124).

Yalman'ı *yaygaracı* adlandıran şair, lüzumsuz bağırıp çağırılarını, gereksiz yere sesinini yükseltmelerini beyhude olarak nitelendiriyor:

*Beyhude bu çırpınış, beyhude bu yaygara,
Artık gaflet içinde yatanlar devri geçti!..
Anladı millet kimin yüzü ak, kimin kara,
Yurdu elinde zorla tutanlar devri geçti...* (Yıldırım, 1951d: 3).

Şiirde Cumhuriyet dönemi gazetecilerinden aynı zamanda yirmi yıldan fazla milletvekilliği yapmış Falih Rıfki Atay'ın da ismi geçmektedir:

*Sen istersen ortayı vesvesenle bulandır,
Sözünle Atayların gözlerini sulandır.
Dönmelere inam yok, ne söylersen yalandır!
Vatanı 10 kuruşa satanlar devri geçti...* (Yıldırım, 1951d: 3).

Şunu da vurgulamak gerekir ki Falih Rıfki Atay, 1944 yılındaki İrkçılık Turancılık olayları zamanı basında bu harekete karşı tavır olarak onun cumhuriyet ilkelerine zarar vereceği düşüncesini savunmuştur. Bu olaylarla ilgili şu ifade dikkat çekmektedir: *İrkçılık vâ Turancılık, Anayasa prensiplerinin zıddıdır. İrkçi ve Turancı, Cumhuriyet Halk Partisi'nde olamaz. İrkçılar ve Turancılar, milli birliğin ve Türkiye emniyetinin tehlikesidirler. Biz Türkiye Türkcüsü vâ Türkiye istiklalcisiyiz.* (Gökberk ve Bölükbaşı, 2019: 23).

Elmas Yıldırım'ın yeni bulunan *Ne Derler* başlıklı bir şiiri de bilinmektedir. Adı geçen şiir Türkiye Cumhuriyeti'ne 1938-1950 yılları arasında rehberlik etmiş İsmet İnönü hükümetini eleştiri ve ifşasından, rejimin yürüttüğü siyasetin olumsuz sonuçlarının tasvirinden oluşmaktadır. Şiirde bunun yanı sıra Türkcülüğün düşmanı komünizme karşı nefret de hissedilmektedir. Yazıldığı tarih belli olmasa da içeriği ve net olarak bir devlet adamının adının zikredilmesinden, bir diğer şahsa ise işaret edilmesinden bu şiirin muhtemelen 1940'lı yıllarda, belki de tam da 1944 yılında kaleme alındığı kanaatine gelinebilir. Bu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nde iki birbirine zıt düşünce taraftarı, Türkcüler ve komünistler meydanlarda idi. Şairin, bahsettiğimiz bu şiirinde *Moskofçu Yücel* diye bahsettiği şahıs 1944 yılında İrkçılık ve Turancılık davası olarak adlandırılan tarihî olayın merkezî figürlerinden olan Türk milliyetçisi, tarihçi Hüseyin Nihal Atsız'ın dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı açık mektupta adını açıkladığı şahıslardan biri, komünist yönlü dönemin maarif vekili Hasan Ali Yücel'dir. Bu şahıs komünistlere destek vermekle itham ediliyor ve görevinden derhal uzaklaştırılması isteniliyordu. Şair, bu şahsın adını şiirin ikinci bendinde geçiriyor:

*O Moskofcu Yücele utan diye haykıran,
Kahrolsun komunisti tutan diye haykıran,
Milliyet tehlikede, vatan diye haykıran,
İğmanlı Türk gencine saldırana ne derler?* (Yıldırım, 1951e: 1).

Elmas Yıldırım'ın *imanlı Türk genci* demekle işaret ettiği Hüseyin Nihal Atsız'ın öfkeli taraftarları olan genç Türk milliyetçileridir. Diğer bentlere bakınca ifşalar daha da keskinleşiyor ve netleşiyor. Böyle ki kutsal Türk birliğini parçalayan, onu kendinden, kökünden ayıran kızıl imparatorluktur. Bu iğrenç siyasete gözü kör, kulağı sağır olanlar nasıl adlandırılmalıdır, onlara ne denilmelidir?.. İsmet İnönü'ye kürsüdeki cumhurbaşkanı yeminini hatırlatan Elmas Yıldırım, onun dediklerinin beyhude olduğunu, gölgesindeki yağmacıların halkın milyonlarını çaldığını söylüyor. Fakat milletin azmi bu savaşta zafer elde etmeye yeterlidir. Halkın önünü kesenler ezilmeye ve ölüme mahkûmdur. Şiirin son bendindeki "paşa" hitabını İsmet Paşa'ya (İnönü'ye) yönlendirdiği de şüphesizdir:

*Sus! Çekil, bırak bizi derdimizle başbaşa!
Biz artık Allah diye atıldık bu savaşa.
Çıkanlar yolumuza mutlak ezilir, paşa!
Fâti̇h gibi düşmana saldırana ne derler? (Yıldırım, 1951e: 1).*

Elmas Yıldırım'ın "Demokrat Malatya" gazetesinde bastırıldığı, sert eleştirel içeriği ile dikkat çeken diğeri bir şiiri de *Yediler...İçtilerdir*. Bu şiirde Cumhuriyet Halk Partisi dönemi devlet adamlarından kaynaklanan yolsuzluk, rüşvet, zimmetine para geçirme ve diğeri buna benzer adaletsizlikler ve yasadışı eğilimler ifşa olunmuştur:

*Yediler, içtiler, sofraya kapandı,
İçilen su bile bal oldu gitti...
Lânet damgasıyla kirlenen yüzler,
Yıkandı zemzemle al oldu gitti... (Yıldırım, 1951f: 2).*

Bütün bu rezaletlere neden olanlar bu gün günahsız ilan edilmiş, şairin *kodaman* adlandırdığı zenginleşen devlet adamları önceki rahatlarına kavuşmuştur. 1923-1950 yılları arasında toplam 27 yıllık CHP iktidarı yerini DP'ye vermiş. Bu seçim prosedürü de hiçbir baskı olmadan, halkın iradesiyle hayata geçmiştir. DP iktidara geldiği zaman kendinden öncekilerin idare etme siyasetini eleştirmeyeceğini ve onlardan hesap sormayacağını açıklamıştır. Belki de bu yüzden CHP dönemi devlet adamları Elmas Yıldırım'ın diliyle desek, *kodamanlar* yargılanmaktan kurtulmuştur:

*Bu gün günahsızmış dünkü yamanlar,
Kavuşmuş rahata o kodamanlar.
Göklere tırmanan apartımanlar,
Babadan kalma bir mal oldu gitdi (Yıldırım, 1951f: 2).*

Göründüğü gibi DP'nin eleştirisi ve yargısından kurtulsa da şairin adalet mahkemesinden kurtulamayan CHP hükümeti şiirde keskin şekilde eleştirilmiştir.

Elmas Yıldırım'ın "Demokrat Malatya" gazetesinde yayınlanan ve yine de CHP hükümetini eleştirisi oklarına tutan şiirlerinden biri de *Zor mu Geldi Sizlere?...*dir. Bu şiir Türkiye'nin toplumsal hayatında, eğitim ve kültür alanlarının gelişiminde mühim rol oynayan Atatürk önderliğinde ülkenin farklı bölgelerinde açılan halkevlerinin kapatılması ve mal varlığının millete geri iade edilmesi konusunda ilgili yazılmıştır. 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle halkevlerinin kapatılması meselesi gündeme gelmiştir. CHP üyeleri en başta ise İsmet İnönü buna karşı çıkmış, halkevlerinin mal varlıklarına iktidarda oldukları dönemde onlar tarafından el konulması düşüncesini kesin bir şekilde reddetmişler. İtirazlara aldırmadan bütün halkevleri 11 Ağustos 1951 yılında kapatılmıştır. Halkevlerinin CHP tarafından el konulan mal varlığının yeniden halka iade edilmesi meselesine değinen Elmas Yıldırım, hükümeti soru yağmuruna tutarak bir nevi yaptıklarının hesabını sorar. Bütün bu mal, mülk ve paranın sayesinde kendi keselerini doldurduklarını, milletin bin bir zahmetle kazandıklarını çalmış olduklarını açıkça okuyucuya ifade eder:

*Bu mülkü babanızdan miras mı devraldınız,
Bu tac-ü-taht her zaman var mı geldi sizlere?
Milletin varı çiflik, çal ha çala daldınız,
Yaptığınız rezalet ar mı geldi sizlere?... (Yıldırım, 1951g: 1).*

İsmet İnönü'ye "paşam" diye hitap eden şair, onun itirazlarını faydasız kabul etmekle kurmayları ile birlikte bütçeden harcadıkları altmış milyonun nereye gittiğini öğrenmek ister ve onları nankörlükle suçlar:

*Ne çıkar, ey Paşam, bu beyhude yaygaradan,
Sen haber ver sır olmuş altmış milyon paradan.
Saraylardan çikalı bir yıl geçti aradan,*

Bu hür vatan, bu hür yurt dar mı geldi sizlere?... (Yıldırım, 1951g: 1).

Elmas Yıldırım'ın "Demokrat Malatya" gazetesinde 1951-1952 yıllarında kısa ara ile *Bir Kıt'ada başlıklı köşede İki Nokta* imzalı bir bentli toplumsal ve siyasi konulu şiirleri yayınlanmıştır. Bu şiirlerde bir taraftan şairin Malatya'da yaşadığı müddet içinde devlet idarelerinde şahidi olduğu başıboşluklar, memurların köylülerle saygısız davranışı, diğer taraftan da halkın sosyal ve ekonomik durumunun ağırlığı ve diğer meseleler dile getirilerek eleştirilmiştir (*Belediye Parası, Fırat Kazığı, Altı Ok Göstermeli, Semiz ve Temiz vs.*). Bu örnekler hacim itibariyle küçük olsa da dönemin sıkıntılı toplumsal ve siyasi durumunu açıklayıcı bir şekilde anlatmıştır. Şunu da not edelim ki, *İki Nokta* imzasının Elmas Yıldırım'a ait olması kanaatine gelme nedenimiz ise şairin ölümünden iki gün sonra aynı gazetede yer almış bu şiirdir:

*İki nokta remzile hakikatlar yazardın,
Moskof denen düşmanı kaleminle ezerdin.
Açtığın çığırından gideceğiz, Elmasım,
Hepimizin emeli Kremliyi yakalım! (1952: 1).*

Ne yazık ki, başka hiç bir kaynakta şairin bu imzayı kullanması hakkında bilgi yoktur.

3. Sonuç

Görüldüğü üzere Elmas Yıldırım'ın kendisine ikinci kutsal ocak olarak gördüğü Türkiye birçok şiirine konu olmuştur. Sayı itibariyle çok fazla olmasa da incelediğimiz bu poetik örnekler şairin kaleme aldığı diğer şiirleri ile net tavırları, duygu ve düşünceleriyle benzerlik gösteriyor.

Şiirler üzerine yaptığımız incelemeler Elmas Yıldırım'ın Türkiye'de yaşadığı müddet içinde dönemin önemli toplumsal ve siyasi olaylarını daima izlediğini, onlarla ilgili yeteri kadar geniş bilgilere sahip olduğunu, şairliğin yanı sıra milliyetçi bir vatandaş olarak da bu olaylara tarafsız ve duyarsız kalmadığını söylememize neden olmaktadır. Şair, kendi tavrını çekinmeden ortaya koyarak bunu poetik bir dille okuyuculara ulaştırmayı başarmıştır. Türkiye'nin yaşadığı hoş günler Elmas Yıldırım'ı sevindirdiği kadar yaşadığı zor zamanlar da onu bir o kadar üzmüştür. Bu bakımdan, Türkiye konusu Elmas Yıldırım yaratıcılığında önemli yer tutmaktadır.

Onun Türkiye'ye olan sevgisini *İstanbul* şiirinde de görebiliriz. Şair, Bakü'ye kardeş olarak gördüğü İstanbul'u ziyaret eder ve ona memleketi Azerbaycan'a olan özlem dolu düşüncelerini anlatır. Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliğinin anlatılması, onun özlemle anılması, fikirlerinin yaşatılmasının ısrarla savunulması, gururla vurgulanması (*Ata'ya Sesleniş*), cumhuriyetin gelişmesinden dolayı oluşan sevincin ifadesi (*İlerleyen Elâziz'e, Uzaktaki Soydaşlara Çağırış*), şaire göre CHP iktidarının birçok durumda yürüttüğü yanlış siyasetin, hatalı yöneticiliğin ve onun olumsuz sonuçlarının sert eleştirisi (*Dönek Kardeş, Yayıgaracı Yalman'a, Ne Derler, Zor mu Geldi Sizlere?... vs.*) Elmas Yıldırım'ın konusu Türkiye hayatından alınmış şiirlerinin büyük kısmının içeriğini oluşturmaktadır. Bu yönleriyle de adı geçen şiirler günümüzde de güncelliğini korumaktadır.

Makalemizde ele aldığımız şiirlerin bazılarında eleştirel noktaların olmasının amacı şairin sadece Türkiye'de yaşanan olumsuz olayları ortaya çıkarma isteği değildi. Tüm bunlar Elmas Yıldırım'ın kardeş ülkemizi daha güzel, daha şeffaf ve daha da gelişmiş görmek istemesinin göstergesidir. Bütün bunlarla birlikte şair, Türk tarihinin tüm dönemlerine övgüler yağdırmakla, türk olmaktan duyduğu gururunu da dile getirmiştir.

Elmas Yıldırım'ın Türkiye'de kaleme aldığı eserlerin daha geniş çapta incelenmesi iki kardeş ülke arasındaki edebi ilişkilerin daha da genişlenmesinde bir köprü rolünü oynayacaktır.

Kaynakça

- Aras, E. (2007). *Hazar'dan Hazar'a Elmas Yıldırım*. Elazığ: Manas Yayıncılık.
- Cabbarlı, N. (2014). *Azerbaycan muhaceret poeziyası*. Bakü: Elm ve Tehsil Neşriyatı.
- Dinçşahin, Ş. (2012). Ahmet Emin Yalman ve Türkiyede liberal düşünce. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(20. Yıl.Özel sayı), 111-135.
- Ezer, F. (2003). Yakın tarihimizde Dersim isyanları, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 18-23.
- Gökberk, Y; Bölükbaşı Y.Z. (2019). Türk milletçiliğinde yol ayrımı: 3 Mayıs 1944 Irkçılık-Turancılık davası. *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 5-34.
- Köse, İ. (2016). Boraltan faciası: Türk kökenli sovyet vatandaşı mültecilerin Sovyetler Birliği'ne iadesi (1945). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXXII(93), 148-186.
- Uyar, H. (2023). Boraltan Köprüsü hadisesi. *Atatürk Ansiklopedisi*.
- Yıldırım, E. "Ata'ya Sesleniş" şiiri, *Toprak Dergisi*, S.22-23, ağustos-eylül 1947.
- Yıldırım, E. "Dönek Kardeş" şiiri, *Orkun Dergisi*, Yıl.1, S.11, 15 aralık 1950.
- Yıldırım, E. "Gölcükle Hasbihal" şiiri, *Kurtuluş Dergisi*, Y.2, S.3, ikinci kânun 1935.
- Yıldırım, E. "İlerleyen Elâziz'e" şiiri, *Altan Dergisi*, S.7, 22 ağustos 1935.
- Yıldırım, E. "İstanbul!..." şiiri, *Kurtuluş Dergisi*, Y. 6, S.52, şubat 1939.
- Yıldırım, E. "Ne Derler" şiiri, *Demokrat Malatya Gazetesi*, S.1, 13 nisan 1951.
- Yıldırım, E. "Tunceli Dağlarına" şiiri, *Altan Dergisi*, S.29, 22 ağustos 1937.
- Yıldırım, E. "Uzaktaki Soydaşlara Çağırış" şiiri, *Altan Dergisi*, S.10, 22 ikinci teşrin 1935.
- Yıldırım, E. "Yaygaracı Yalman'a" şiiri, *Demokrat Malatya Gazetesi*, S.3, 9 nisan 1951.
- Yıldırım, E. "Yediler... İçtiler..."şiiri, *Demokrat Malatya Gazetesi*, S..2, 24 ağustos 1951.
- Yıldırım, E. "Zor Mu Geldi Sizlere?..." şiiri, *Demokrat Malatya Gazetesi*, S.1, 21 ağustos 1951.
- Yazarı bilinmeyen şiir. "Elmas'ıma" şiiri, *Demokrat Malatya Gazetesi*, S.1, 16 ocak 1952.